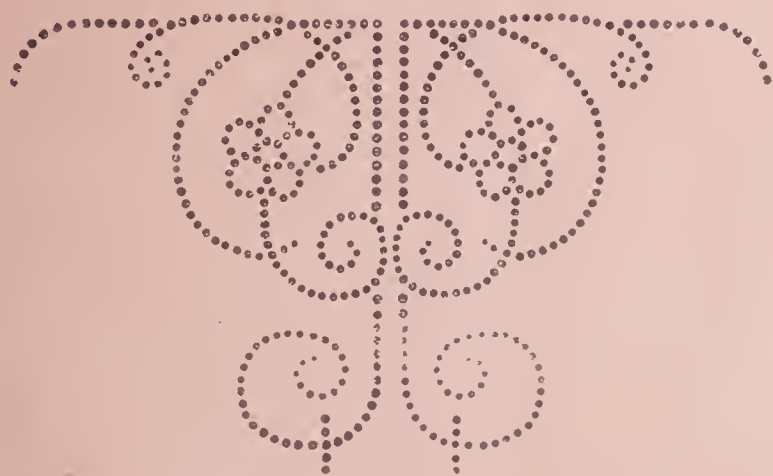

Вибір Поезій

Івана Франка

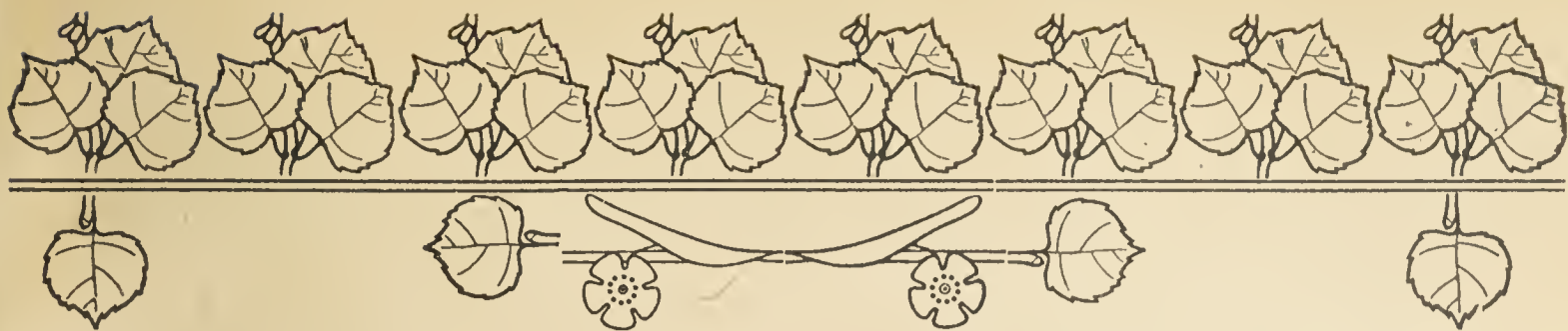
I

короткий начерк його життя.

Накладом
РУСЬКОЇ КНИГАРНІ. 850 МЕЙН СТРІТ.
Вінніпег, Ман.

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

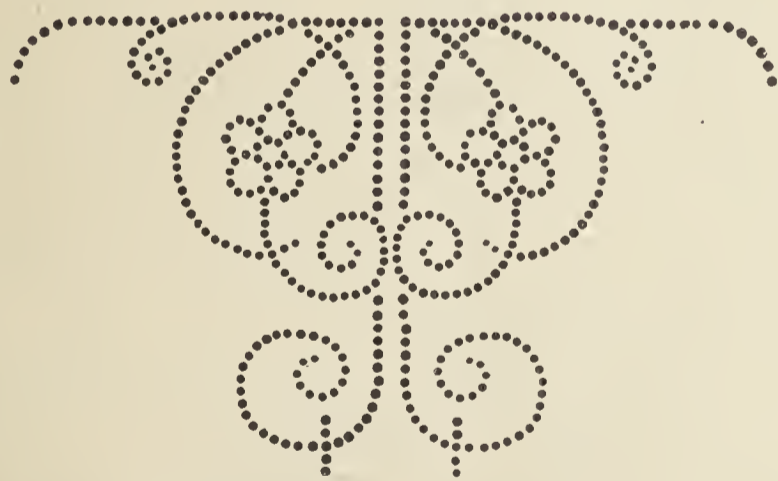

Вибір Поезій

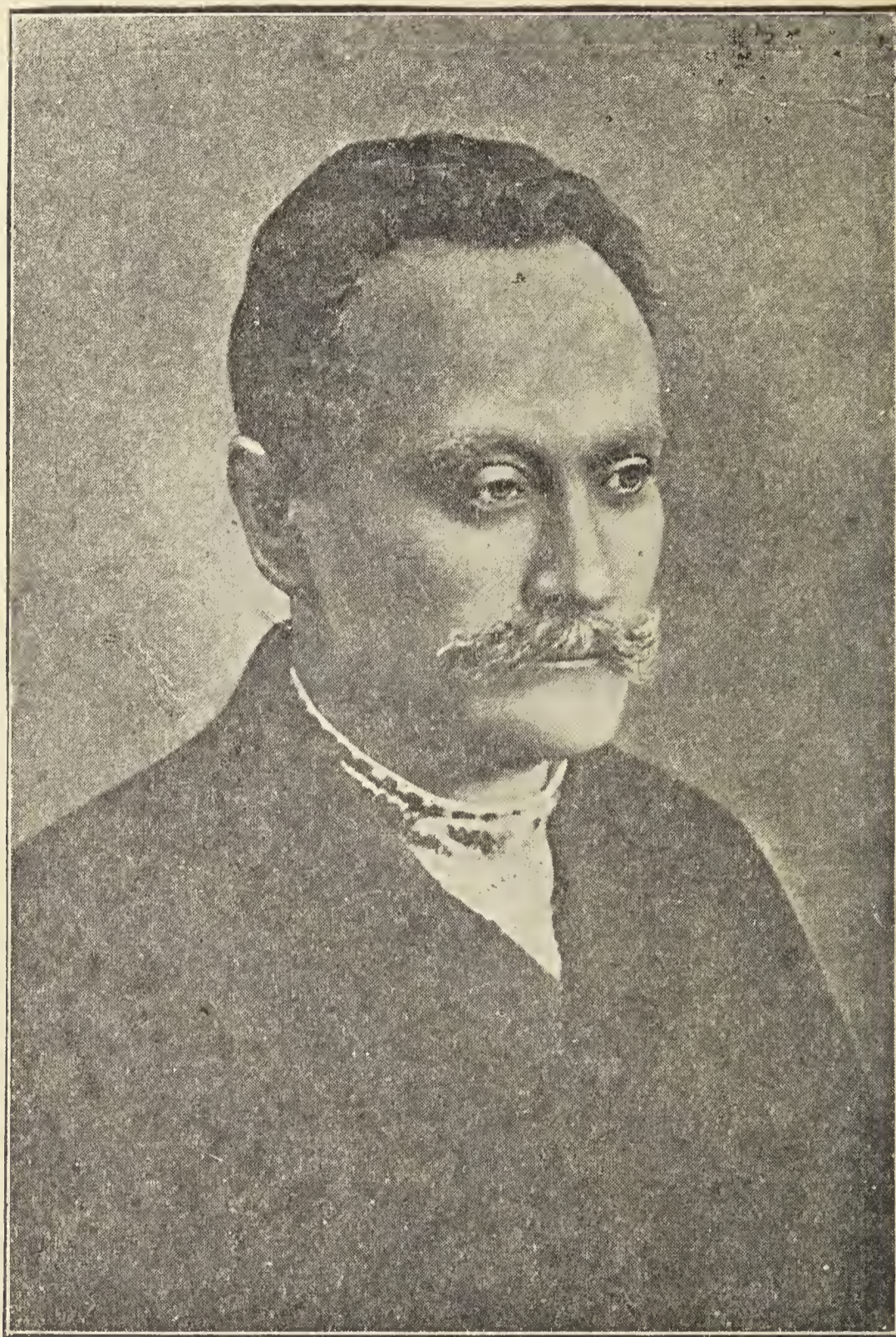
Івана Франка

І

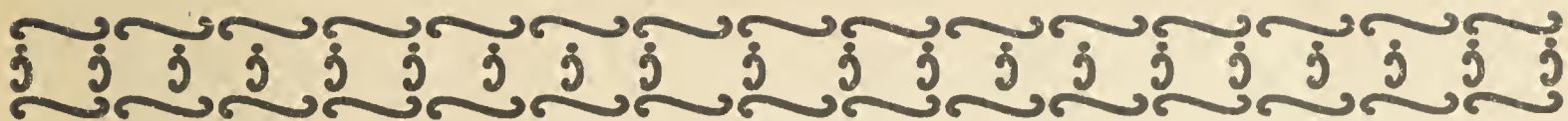
короткій начерк його життя.

Накладом
РУСЬКОЇ КНИГАРНІ, 850 МЕЙН СТРІТ.
Вінніпег, Ман.

Іван Франко.

С. В.

Житє і твори Івана Франка.

Сорок літ згорою, як Франко почав працювати над народом. Часи не такі були як тепер. Нарід був убогий, темний і понижуваний. Несене сьвітла, науки між хлопів та робітників називало ся бунтом. Тодішній стан ось як описує Франко:

На підгірю села невеселі...

Хліб і страва тут найстарша справа,
Ціль всіх змагань, замислів, турботи,
Мов родивсь сей лиш люд для роботи,
А на хліб вся праця йде кровава.

Ліжко ґазди — пять дощок незбитих,
Сніп соломи і верета зрібна.
Тепла піч для дітий неvkритих,
А для старших постіль непотрібна...

На стіні розвішані довкола
Деревляні, давні богомази:
Страшний суд, Варвара і Микола,
Чорні вже від диму, мов від мази.

Тільки й всього християнства в хаті,
Але є й письменства в ній познаки:
Там під сволоком, завитий в шматі
Лист небесний — писаний Бог зна ким,

Йосифінський патент панщизняний,
Прадідівський квіт на трийцять буків,
Діда скарґа за ґрунтець забраний,
Батьків акт ліцитаційний драний —
Ось весь спадок, що лишивсь для внуків.

Що нині нарід більше просьвічений, мудрійший й не так боязливий заслуга в тім велика Івана Франка. Він стало перебував й працював в Галичині, а головно у Львові. Ту видавав книжки для народу і газети. Їздив по селах, скликав віча й ніс сьвітло науки між убогий нарід.

Так само велике його значінє для цілої Соборної України. Хоч назвиско його було свого часу страшне для російської держави, все-таки багато його книжок та видань переходило через границю і несло з собою сьвітло на російську Україну. Крім того друкувались таки там у Київі його книжки під псевдонімом (прибраним назвиском) Мирон.

Виступив він і проти малярських дикунів (гл. його протест »І ми в Європі«), що задумали знищити і винародовити наш нарід на Угорщині. Не менший мав він вплив і на американських Українців і взагалі всюди де тільки гомонить українське слово.

I.

Іван Франко вродив ся 15. серпня 1856. р. в Нагуєвичах, селі дрогобицького повіту. Батько його Яків був доволі заможним селянином, та знав добре ковальське ремесло. Добре знав він вагу науки; так щож? школа була далеко на горішньому кінци села; дитині за тяжко було-б ходити, та ще як сніг завіє дорогу. Батько призадумавшись, віддав Івана до школи в сусіднім селі в Ясеници Сільній. Там замешкав хлопчина в свого дядька Павла Кульчицького, що був письменним чоловіком й помагав в науці Іванови. Наука в Ясеници відбувалась два роки і через той час приучив ся він читати по польськи, руськи, німецьки, писати та рахувати.

По науці в Ясеници записав його батько до другої кляси німецької або нормальної школи в Дрогобичи, що містилась в монастири ОО. Василян, при церкві св. Трійці. Тут при кінци шкільного курсу одержав він першу льокацію. Коли малого Івана викликали щоб взяв нагороду (книжочку) вчув він чийсь плач; розглянувшись побачив, що се його батько плакав з радости. В два місяці опісля не стало коваля Якова між живими, а дрібненькі діти остались сиротами. Тепер ротів було багато, а робити не було кому. Мати не могла собі дати ради й господарство почало розлітатись. Щоб ратувати його від цілковитої руїни вийшла мати вдруге заміж за Гриця Гаврилюка, який був добрим й тямущим чоловіком, тай грошій надбав собі при копальнях нафти в Бориславі. Вітчим не відкинув ся від свого пасерба і дальше посилав його до нормальної школи, а навіть постановив посилати його до висших шкіл. Ще учеником нормальної школи приглядався Франко шкільному житю, та житю міщан і ремісників. Спомини з тих часів знаходимо в оповіданнях: Малий Мирон, Schoen Schreiben Оловець, В столярні, які він написав пізнійше, по багато роках.

II.

В 1868. р. здав Франко вступний іспит і почав ходити до гімназії. Ту вчив ся він дуже добре, бо від першої до осьмої кляси був він одним з найліпших учеників. Як кожному мужицькому синові, так і йому доводилось переходити прикрі й важкі хвилі і невигоду. Все таки гімназіяльне жите мало чимало принади й багато невинних приємностей. Вже в низшій гімназії, поза шкільними книжками, читав він

»Русалку Дністрову« (видану Маркіяном Шашкевичем), Костомарова: »Переяславську ніч«, та найбільш припав йому до вподоби »Кобзар« Шевченка, якого він при своїй тямучості вивчив ся на память. В тім часі списав він борато народних пісень від своєї матери та від чужих людей, найбільше коломийок й дальше цікавив ся житєм убогих людей. В вищій гімназії читав дуже багато творів українських письменників: Шевченка, Куліша, Марка Вовчка, Стороженка, Руданського, Мирного та багато світових письменників: французьких, англійських, німецьких. Велике нещастє стрінуло Франка як він був учеником шестої кляси гімназіальної. З світом розпрощала ся мати, а він став круглим сиротою. Вітчим далі займав ся долею пасерба.

1873. р. написав він вірш: »Котляревський« та »Народна пісня«, які й до нині не втратили свого значіння (останній був друкований в часописи »Друг« в 1874 р). й від того часу зачинаєть ся його діяльність й невсипуща праця для українського народу.

Після укінчення семої кляси Франко у перше не поїхав до дому помагати в роботі на господавстві, а вибрав ся на дальшу мандрівку, щоб зажити волі, побачити більше світа та пізнати людей. Тоді то звидів він більшу часть Галичини, а головно гірські єї околиці. В 1875. р. здав матуру з відзначенем.

III.

По матурі приїхав Франко до Львова й вступив на університет, записавшись на філософичний виділ. Між академіками у Дьвові в той час було одно товариство: ніби українське, друге москвофільське. Франко опинив ся в москвофільськім товаристві »Академічний кружок« тому, що воно видавало часопись »Друг«, в котрій він поміщував свої поезії, оповідання та довшу повість »Петрії і Довбушики«, де дійсність переплітаєть ся з фантазією. В дома, для себе писав по українськи та фонетикою, але для »Друга« мусів перероблювати на язичіє.

Між тим на »Академічний Кружок« й часопись »Друг« почав впливати Михайло Драгоманів, професор київського університету, а потім, вигнаний з України, професор на університеті в Софії (Болгарії). Він був щирим Українцем, вченим, істориком й великим прихильником убогих людей, робітників та селян. Він сказав, що кожне слово сказане не по українськи, кожний крейцар виданий на неукраїнську справу, се видаток з мужицької скарбниці, який до неї не вернеть ся ні звідки. Не дивниця, що Драгоманів потягнув за собою всю кращу молодіж і що найбільше припав до душі своєю наукою Франкови, який сам був мужицьким сином й знав добре селянина, якого описав в поезії »Наймит«:

В устах тужливий спів, в руках чепіги плуга,
Так бачу я його;
Недостаток і тяжка робота і натуга
Зорали зморщками чоло.

Душею він дитя, хоч голову схилив
Немов дідусь слабий,
Бо від колиски він в недолі пережив
І в труді вік цілий.

Той наймит — наш народ, що поту лле потоки
Над нивою чужою.
Все серцем молодий, думками все високий,
Хоч топтаний судьбою.
Своєї доленьки він довгі жде столітя,
Та ще надармо жде:
Руїни перебув, татарські лихолітя
І панщини ярмо тверде.
Та в серці хоч і як прибитім
Надія кращая жие...

Нарід ждав й надіяв ся, що хтось прийде допомогти йому в важному лихоліттю, покаже шлях як видобутись з економічного занепаду, та духової темноти. Тимчасом Франко пильно читав, вчив ся та ходив на університетські виклади, щоб згодом віддати все своє щастє, свої літа, свій ум для народа, з якого сам вийшов.

В 1877. році постигло Франка велике нещастє, тоді саме, коли був він на другім році університетських студій. Його арештовано. В акті оскарження закидувано йому приналежність до тайного товариства (яке до речі сказавши ніколи не істнувало на Галицькій Україні), та знайомість його з Михайлом Драгомановим, котрий як для Росії так і для Австрії показав ся чомусь небезпечним так, що в своїм часі йому було заказано зявлятись на австрійській землі. За ті дві провини засуджено Франка на шість тижнів арешту, а передтим держано його в слідчім арешті (інквізиті) »тільки« вісім місяців.

Вийшовши з тюрми мав Франко перед собою замкнений університет, а про професорську чи яку там иншу урядову посаду не було що й думати. А до того всего ще й свої відцурались його ї обминали на улиці як небезпечного бунтаря; для молодож людини то вже найгірша самота. Свій тодішний стан душевний висказав він в отсій поезії:

Відцурали ся люде мене!
Сей та той надійде і мене!
Тільки боязно скоса зирне...
Чи боять ся ті люде мене?

Я блукаю, мов звір серед гір,
Серед шуму вулиць містових,
В серцю чую слова мов докір:
Ти проклятий один серед них!

Самотою хожу я, мов блуд,
З горем в серці нестерпно важким...
Всі знайомі минають, ідуть —
Поділити ся горем ні з ким.

IV.

Після тюрми почав Франко у купі з Павликом видавати місячник «Громадський Друг», в яким було тільки нових думок, що власти конфіскували книжку за книжкою. В «Громадським Друзі» поміщує він, крім політичних статей, довге оповідане «Боа констріктор», де представлений змій-удав, найбільший бориславський богач Голькремер, що ссе кров, та живцем проковтує робітників, що працюють в него за марний гріш. Продовженем оповіданя «Боа констріктор» ввжаєть ся оповідане «Борислав сміє ся». Взагалі велику часть творчости Франка займають бориславські оповіданя, де живо представлене пекло, де жите людське не цінить ні трошки.

В перших місяцях 1880. р. виїхав Франко в гостину до одного знайомого, що жив в Березові, коломийського повіта. В місточку Яблоніві на підставі підозріня, що він бунтує селян арештовано його в друге, та причіплено до процесу, що вів ся против сестер Павликівен (сестри Михайла Павлика) й селян Фокшеїв. По трьох місяцях випущено його з арешту та відставлено під опікою поліцаю на місце уродження. Сей транспорт по поліційних арештах в Коломиї, Станиславові, Стрию і Дрогобичи, належить до найтяжших хвиль його житя. Вже до Дрогобича приїхав Франко з сильною горячкою. Тут впаковано його в яму, описану в оповіданю «На дні», і звідси ще того самого дня післано пішки з поліцаєм до Нагуєвич. По дорозі заскочив їх дощ й промочив їх до нитки. В дома прожив Франко тиждень й удав ся до Коломиї, та прожив там страшний тиждень в готелю, опісля жив трьома крейцарями знайденими над Прутом на піску. Вкінци запер ся в своїй кімнатці в готелю і лежав півтора дня в горячці й голоді, ждучи смерти, безсильний і знеохочений до житя. Один із його знакомих спас його від голодової смерти.

В третє арештовано Франка в 1889. р. В тюрмі держали його десять тижнів, але за що, то ані Франко ані мабуть і самі судії не знали. Тут в тюрмі написані його славні «тюремні сонети» та звісне оповідане «До сьвітла».

Крім поезій, поем, оповідань, повістий, між якими визначаєсь «Захар Беркут», написав Франко також драми: «Украдене щастє», «Майстер Чирняк», «Сон князя Святослава», та загально-звісну комедію «Учитель», з житя сільськоо учителя, який в нагороді за свої труди має те, що його переносять з місця на місце.

Між иншим згадаємо його кандидатуру на посла в тернопільським повіті, де він перепав завдяки чорним духам, які поборювали його при помочи уряду.

Скінчивши філософічні студії в Відні й одержавши степень док-

тора філософії, Франко в 1895. р. виголосив на львівському університеті виклад на тему: »Наймичка« поема Т. Шевченка, а збір професорів ухвалив надати йому катедру історії української літератури. Та і тепер злі духи не спали й впливали на графа Баденія, тодішнього намісника Галичини, який і без того був неприхильно настроєний до чоловіка, що три рази за правду сидів в криміналі, щоби не затвердив професури Франка, що він і зробив.

V.

В 1898. р. відсвятковано у Львові 25-літний ювілей письменської діяльності Івана Франка. Свято відбулось заходом молоді в великій салі, де зібралось багато людей різного стану, щоб віддати поклін та зложити подяку за його працю для України. По промові Михайла Грушевського, професора львівського університету й вченого історика, промовив в імені селян соймовий посол-селянин Стефан Новаковський ось так: »По 1848. р. жили наші хлопип темні і безрадні. Не було нікого, хто би ними заопікував ся й вивів їх на твердий гостинець. Панські жарти все ще дошкулювали хлопам. Справді, »бідні хлопип, бідний край« зазнав так багато горя, що не хотів вірити в добро... Перший, що цілою душею приляг до хлопів був Іван Франко. Всю свою працю, все своє жите, він дав для хлопів, найтяжші удари не відвели його від боротьби за правду, за добро, за волю... І хлопип зрозуміли його. І муками в місцях »неволі і сліз«, де повстали Франкові »тюремні сонети«, засвідчили, що його наука стала для них заповітом в житю. Хлопип з найбільшою вдячністю дивлять ся на працю Франка, а будучі покоління його працю будуть благословити«.

Відтак промовляла письменниця Наталія Корбиська й витала оборонця женщин, яких неволю представив в драмі »Украдене щасте« в оповіданнях »На дні«, »Між добрими люди«, а навіть написав осібну студію: »Жіноча неволя в укр. піснях«. Франко перший вивів тип жінки-еманципантки в українській літературі.

Іменем молодіжи промовляв Гриць Гарматій.

На кінци промовив його найближчий товариш, Михайло Павлик, тими словами: »Отже за те, що не погордив єси найдорожчим духовим скарбом наших мас — їх мовою, простою мовою наших народних пісень та оповідань, — а противно поклав єси її в основу своєї праці на нашій літературній ниві та показав своїми власними писаннями, що мова та спосібна до найвищих творів штуки й науки. Спасибі Тобі, що звеличив єси мову, — довго, ба ще й тепер поневіряну деякими нерозумними синами нашої неньки (України), — і силою свого таланту всилював людей чужих, культурнійших від нас націй, вшанувати її перекладами Твоїх праць на їх літературні мови. Сим поміг Ти покласти нашу просту мову в ряді цивілізованих мов«.

Франко зворушеним голосом подякував всім тим, що устроїли свято й говорив далі: »Яко син селянина, вигодуваний твердим мужицьким хлібом, я почував себе до обовязку віддати працю свого життя тому простому народови. Вихований у твердій школі я від малку за-

своїв собі дві заповіді. Перша то було власне почуте того обов'язку, а друга, то потреба ненастанної праці. Я бачив від малечку, що нашому селянинови ніщо не прийде за дармо, що нам ні від кого ніякої ласки надіяти ся. Тільки те, що з чужого культурного добра присвоїмо собі також власною працею, стане нашим добром. От тим то я старав ся присвоювати нашому народови культурні здобутки иньших народів і знакомити иньших з його житєм».

Після промови Франка відчитано привітні письма з різних сторін України й з чужини.

Відтак відбув ся концерт зложений зі співу, музики й деклямацій.

В тім-же році, на місце «Зорі» та місячника «Житє і Слово», заложено великий журнал «Літературно-науковий Вістник», а Франко став в нім одним з найбільше видатних співробітників. Ту поміщувались його поезії, що увійшли в збірки: «Семпер тіро», «Із днів журби» та «Мій Ізмарагд». Ту друкувались оповідання з гуцульського житя: «Терен у нозі» та «Як Юра Шикманюк брив Черемошем». Крім дрібніших та більших оповідань, як : «Гриць і панич», «Хома з серцем і Хома без серця», появляють ся там дві його великі повісти: «Великий шум», з панщизняних часів, яку залюбки читають інтелігенти, як також більш осьвічені селяне та «Перехрестні стежки», де представлений молодий адвокат Рафалович, суспільний діяч, який хоче працювати для народа з пожертвованєм власного щастя, стрічає однак на дорозі багато ворогів, при тім переслідуваний й караний властями, теж в знаки даєть ся йому селянська байдужність, які набрались тільки одного досьвіду, що панська ласка якось ніколи хлопови на добро не вийшла. Всі ті противности поборює молодий ідеаліст. Гарно змальований катюга Смальський, урядник, який не має більш нічого до роботи, як запиватись та побивати жінку. В загалі ціле багно повітового міста добре представлене.

Майже в кожній книжці Л. Н. Вістника крукувались його коротші та довші замітки, наукові праці та критичні статі про українських письменників: Михайло Старицький, Самійленко, Леся Українка, Павлик М., Петрушевич, Гушалевич і т. д. Гарні його студії про сьвітових письменників.

VI.

Хорим, розбитим нервово застала Івана Франка вибухаюча війна. Як розказують, з боєм і рівночасно немов-би не відчуваючи відносив ся Франко до розгріваючих ся перед Його очима подій. Прийшла евакуація Львова, російські війська увійшли в місто і заняли його. І. Франко, живучи у віллі під Львовом переїхав у місто. Постійним товаришом в ті дні був його давний друг Павлик. Але зимою 1914 р. і Павлик помер. Страта потрясла І. Франком. Новий розстрій збільшив ся.

Так І. Франко прожив у Львові 1914 рік і початок 1915.

Що було після відвороту російських військ у Львові з Франком, незвісно. Зі Львова доходили лише скупі відомости і про Франка було

чути лише дуже, дуже мало. Аж ось прийшла вістка про його смерть, що слідувала 29. мая 1916 р. Печальна вість глибоко зворушила близьких Покійного і поклонників того визначного діяча.

З приводу смерті І. Франка вислано з Києва ряд спочуваючих телеграм. Від бувшої редакції «Київської Старини» вислано телеграму до харківського університету, котрий свого часу іменував Ів. Франка почесним доктором. Ся телеграма, писана в російській мові, звучить в українським перекладі: «Болимо в тяжкій втраті, понесеній університетом через смерть доктора фільольогії харківського університета, Івана Франка, визначного робітника на українській ниві». Таку саму телеграму вислано до редакції «Української Жизні» в Москві.

До тої самої редакції вислав клуб «Родина» телеграму ось такого змісту: «Умер Франко. Український Клуб «Родина» в Києві з великим болем оплакує безмірну і безповоротну національну втрату».

До редакції «Української Жизні» в Москві прийшла також слідуєча телеграма від київських Українців, писана українською мовою: «Українці города Київа поражені смертю великого письменника і ученого І. Франка. Сумує стародавний Київ, нема журби з ким розділить».

Дня 27. мая ст. ст. о 4. год. по полудни відбула ся у Владимирськiм Соборі в Київі панахида по Ів. Франку.

Дві великі статі присвятила Франкови російська газета «Кіевская Мисль». В ілюстрованім додатку до ч. 147, з дня 27-го мая ст. ст. містить вона також два портрети Ів. Франка: один представляє самого поета може послідною фотографією Покійника; другий представляє Його разом з М. Коцюбинським і В. Гнатюком.

VII.

На кінець згадаємо ще про поему Франка «Мойсей». Се найкращий твір та взагалі один з найвартіснійших, які появились в українській літературі. Франкового «Мойсея» можна поставити в ряді Шевченкових поем, не що до змісту й обробленя а що до краси та артистичної вартости.

Зміст «Мойсея» менше-більше такий: Жидівський пророк Мойсей веде свій нарід до обіцяної землі. Сорок літ блукають по пустині й не можуть дійти до ціли. Вкінци нарід тратить віру й надію дійти до обіцяної країни й за підшептом злих духів хоче побити камінем Богом вибраного пророка. З болем в серці сей покидає нарід, відходить в гори й проводить час в самоті на роздумованю. В серце вкрадаєть ся сумнів й він звертаєть ся до Бога:

Сорок літ я трудив ся, навчав,
Весь заглиблений в тобі
Щоб з рабів тих зробити народ
По твоїй уподобі.

Сорок літ мов коваль я клепав
Їх серця і сумліня,
І до того дійшов, що увійшов
Від їх кпин і каменя.

Пророк жалієть ся Богови за кривду, невдячність свого народа й постановляє сам один дійти та зложити старі кости в обіцяній землі.

Він там буде лежати і ждати як його нарід прийде за ним мов за ненькою діти. Перед відходом сходить в долину й звертаєть ся до діттих, які найбільш запалювались його наукою й приноровлялись до його поривів. Мойсей взиває їх щоб не гасили святого огню, який горить в їх молодих серцях.

Мимоволі приходить порівняне Мойсей і Франко.

Чи-ж не блукав він сорок літ по галицькій пустині? Чи-ж не був каменярем, що промощував дорогу правді, а пророком, що веде нарід до кращої й вищої ціли?

Нераз обкидувано його каменем й болотом за намовою злих духів, та він не покидав праці, тільки говорив з докором до народа:

Як-би ти знав, як люблю я тебе!
Як люблю невимовно!
Ти мій рід, ти дитина моя,
Ти вся честь моя й слава,
В тобі дух мій, будуще моє
І краса і держава.
Я весь свій вік, весь труд тобі дав
У незломнім завзятю, —
Підеш ти в мандрівку століть
З мого духа печатю!

Так, український нарід по всі віки мати-ме печать великого духа Франка. Так, як біблійний Мойсей, так і Франко не раз звертав ся до молоді, котра була найбільше чутлива на його науку й пориви, щоби то молодіж той цвіт народа, йшла шляхом, який він вказував, до обіцяної землі, **Вільної, Самостійної України.**

печатка

МОЙСЕЙ.

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожу.
Людським призраством, ніби струпом вкритий!

Твоїм будучим душу я трівожу,
Від сорому, який нащадків пізних
Палити-ме, заснути я не можу.

Невже тобі на таблицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Тяглом у поїздах їх бистроїздних?

Не вже по вік уділом буде твоїм
Укрита змість, облудлива покірність
Усякому, хто зрадою й розбоем

Тебе скував і заприсяг на вірність?
Не вже тобі лиш не судилось діло,
Щоб виявило твоїх спл безмірність?

Не вже за дармо тільки серць горіло
До тебе найсвятійшою любовю,
Тобі офіруючи душу й тіло?

За дармо край твій весь политий кровю
Твоїх борців? Йому вже не пишуться
У красоті, свободі й здорезлю?

За дармо в слові твоєму іскрять ся
І сила й м'яккість, дотеп і потуга,
І все, чим може в гору дух піднять ся?

Дня 20. липня 1905.

За дармо в пісні твоїї млеє ся туга
І сміх дзвінкий і жалоці кохання,
Надій і втіхи світлая смуга?

О, ні! Не самі сльози і зітхання
Тобі судились! Вірю в силу духа
І в день воскресний твого повстання.

О, як би хвилю вдать, що слова слуха,
І слово вдать, що в хвилю ту блаженну
Вздоровлює й огнем живущам буха!

О як би пісню вдать палку, вітхенну,
Ще міліони порива з собою,
Скрилює, веде на путь спасенну!

Ах би!... Та нам знесиленням журбою,
Роздертим сумнівами, битим сльозом, —
Не нам тебе провадити до бою!

Та прийде час і ти огнистим видом
Засядеш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, вперешся Гескидом,

Покотиш Чорним морем гомін волі,
І глянеш як хазяїн домовитий
По своїй хаті і по своїм полі.

Приймиж сей спів, хоч тугсю повитий,
Та повний віри; хоч гіркий, та вільний;
Твоїй будучині задаток сльозми злитий,

Твоєму генію мій скромний дар весільний.

I.

Сорок літ проблукавши Мойсей
По арабській пустині
Наблизив ся з народом своїм
О межу к Палестині.

Тут ще піски й червоні як ржа
Голі скелі Моава,
Та за ним сипіє Йордан
І діброви й мурава.

По моавських долинах марних
Ось Ізраїль кочує;
За ті голі верхи перейти
Він охоти не чує.

Під подертими шатрами спить
Кочовиско ледаче,
А воли та осли їх гризуть
Осети та бодяче.

Що чудовий обіцяний край,
Що смарагди й сафіри

Вже ось-ось за горою блистять, —
З них ніхто не йме віри.

Сорок літ їм говорив пророк
Так величаво та гарно
Про обіцяну ту вітчину,
І все пусто та марно.

Сорок літ сафіровий Йордан
І долина пречудна
Їх манили й гонили, немов
Фата-морґана злудна.

І Зневірив ся люд і сказав:
»Набрехали пророки!
У пустині нам жить і вмирать!
Чого ще ждять? І доки?

І покинули ждять і бажать
І десь рвать ся в простори,
Слать гонців і самим визирать.
Поза ржавії гори.

День за днем по моавських ярах,
Поки спека діймає,
У дрантивих наметах своїх
Весь Ізраїль дримає.

Лиш жінки їх прядуть, та печуть
В грані мясо козяче,
А воли та осли їх гризуть
Осетн та бодяче.

Та дрібна дівора по степу
Дивні іграшки зводить:
То воює, мурує міста,
То городи городить.

І нераз на-пів сонні багьки
Головами хптають.
»Де набрались вони тих забав?« —
Самі в себе питають.

»Адже в нас не видали того,
Не чували в пустині!
Чи пророцькі слова перейшли
В кров і душу дитині?«

II.

Лиш один з поміж сеї юрби
У шатрі не дримає,
І на крилах думок і журби
Поза гори літає.

Се Мойсей, позабутий пророк,
Се дідусь слабосилий,
Що без роду, без стад і жінок
Сам стоїть край могили.

Все, що мав у життю, він віддав
Для одної ідеї,
І горів і яснів і страждав
І трудив ся для неї.

Із неволі в Міцраїм свій люд
Вирвав він наче буря,
І на волю сировадив рабів
Із тіснин передмура.

Як душа їх душі підіймавсь
Він тоді многі рази
До найвисших піднебних висот
І вітхненя й екстази.

І на хвилях бурхливих їх душ
У дні проби і міри
Попадав він із ними нераз
У безодню зневіри.

Та тепер його голос зомлів
І погасло вітхніне,
І не слухає вже його слів
Молоде покоління.

Ті слова про обіцяний край
Для їх слуху се казка;
Мясо стад їх і масло і сир,
Се найвисшая ласка.

Що з Міцраїм батьки і діди
Піднялись до походу,
На їх погляд се дурість і гріх
І руїна народу.

Серед них Авірон і Датап
Верховодять сьогодні;
На пророцькі слова їх свідт:
»Наші кози голодні!«

На поклик його у похід:
»Наші коні не куті«.
На обіцянки слави й побід:
»Там войовники люті«.

На принади нової землі:
»Нам і тут не погано«.
А на згадку про божий наказ:
»Замовчи ти, помано!«

Та коли загрозив їм зророк
Новим гнівом Єгови,
То йому наказав Авірон
Богохульні промови.

А на зборі Ізраїля синів,
Честь віддавши Ваалу,
Голосистий Датап перевер
Ось таку ухвалу:

»Хто пророка із себе вдає
І говорить без звязку,
І обіцяє темній юрбі
Божий гнів або ласку, —

»Хто до бунту посміє народ
Накликати, до зміни,
І манити за гори, на стріть
Кінцевої руїни, —

»Той на пострах безумцям усім
Між отсим поколінням
Най опльований буде всіма
І побитий камінем«.

III.

Вечеріло. Поменшала вже
Цілоденная спека;
Над горою край неба палав,
Мов пожежа далека.

Наче дощ золотий із небес
Полпла прохолода;
Починаєть ся рух у шатрах
Кочового народа.

Звільна, плавно ступаючи йдуть
Кам'яними стежками
Чорноокі Гебрейки бичем
З глиняними збанками —

Із збанками на головах, ген
Під скалу до криниці,
А в руках їх мішки шкіряні,
Щоб дойти ягниці.

Старші діти по голім степу
Наче зайчики грають,
В перегони біжать і кричать,
Або з луків стріляють.

Де-де чути квиліне з шатра,
Або регіт дівочий;
Там хтось пісню заводить сумну,
Наче степ у тьмі ночий.

Та ось старші батьки та діди
Із наметів виходять,
І по горах, по голім степу
Скрізь очима поводять.

Чи не видно ворожих їздців
Де за жовтим туманом?
Чи не котить де цівденний біс
Пісковим гураганом?

Ні, спокій! І розмови пішли
Ті звичайні, сусідські:
»Що раз менше в ягниць молека,
І ягнята ось-тіцькі!

»Навіть що, для ослиць не стає
Будякової паші!
Доведеть ся кудись кочувать
На пасовиска красні.

»Авіроп радить край Мідіям,
А Датан іще далі.
А Мойсей? Той замовкне мабуть
По вчешній ухвалі».

А в тім в таборі гомін і рух,
Біганина і крики;
Із шатрів вибігає народ
І малий і великий.

Що таке? Чи де ворог іде?
Чи впав звір у тенета?
Ні, Мойсей! Глянь Мойсей вихожа
Із свого намета.

Хоч літа його гнуть у каблук
Із турботами в парі,
То в очах його все щось горить,
Мов дві блискавки в хмарі.

Хоч волосе все біле як сніг
У старечій оздобі,
То стоять ще ті горді жмутки,
Як два роги на лобі.

Він іде на широкий майдан,
Де намет заповіта
Простята свої штири роги
В штири сторони світа.

В тім наметі є скриня важка,
Вся укована з міді,
В ній Єгови накази лежать,
Знаки волі й побіди.

Та давно вже не входить ніхто
До намета святого,
Його жах стереже день і ніч,
Мов собака порога.

Але камінь великий лежить
Край намета до сходу:
З того каменя звичай велить
Промовлять до народу.

На той камінь зіходить Мойсей —
І жахнули ся люде.
Та не вже-ж волі всіх на докір
Він пророчити буде?

І прийдець ся розбить, розтопгать,
Як гнилюю колоду,
Кого наші батьки і діди
Звали батьком народу?

Ось між чільними вже Авіроп
Червоніє з досади,
А середнім щось шепче Датан,
Лихий демон громади.

IV.

»Вчора ви, небожата мої,
Раду радили глупу;
Се хотів я сказать вам тепер
Замість першого вступу.

»Ухвалили печать наложить
На язык мій, на душу, —
То-ж тепер вам усім в перекір
Говорити я мушу.

»Зрозумійте й затамте собі,
Ви, сліпців покоління,
Що як зглушите душу живу,
Заговорить каміне.

»Вчора ви сприсягли ся свій слух
Затикать на промови
Не мої, не тих глиняних уст,
А самого Єгови.

»Бережіть ся, а то він до вас
Заговорить по свому,
Заговорить страшнійше сто раз,
Як в пустині рик грому.

»А від слів його гори дрожать
І земля подаєть ся,
Ваше серце як листе в сніг
Зашкрумить і зовєть ся.

»Вчора ви прокляли всякий бунт —
І кляли його все,
Бо напроти тих глуних проклять
Ваше серце бунтує.

»Бо в те серце Єгова вложив,
Наче квас в прісне тісто,
Творчі сили, — ті гнати муть вас
У призначене місто.

»Вчора ви уважали спокій
Найблаженнійшим станом;
Та чи радив ся ум ваш при тім
З вашим Богом і Паном?

»Чи то він для спокою призвав
З міста Ур та з Гарана
Авраама і племя його
На луги Канаана?

»Для спокою їх потім водив
По йорданським поділю?
Семилітнім їх голодом гнав
Аж над береги Нілю?

»Як би хтів вас в спокою держать,
Наче трупа у крипті,
То ви й доси як сірі води
Гнулуб шиї в Єгипті.

»Тим то буду до вас говорить
Не від себе, а владно,
Щоб ви знали, що з Богом на прю
Виступать непорядно.

»Бо Єгови пятагнений лук
І тетива напята,
І наложена стрілка на ній —
І то ви є стріла та.

»Як стріла вже намірена в ціль,
Насстрена до бою,
Чи подоба стрілі говорить;
— »Я бажаю спокою?«

»А що вчора ви тут присягли
На подобу жіноцтва
Більш не слухать обітниць моїх,
Ні погроз, ні пророцтва, —

»То навмисно про все те до вас
Побалакати хочу:
І обітницю дам, що прийде,
Погрожу й попророчу.

»І ви мусите слухать, хоч зіість
Вбе вам жало студене.
Рад я знать, чия перша рука
Підійметь ся на мене!«

V.

»Зарекли ся слухати слів
Про Єговину ласку,
То-ж мов дітям безумним я вам
Розповім одну казку.

»Як зійшли ся колись дерева
На широких роздолі.
»Обберімо собі короля
По своїй вольній волі.

»Щоб і захист нам з нього і честь,
І надія й підмога,
Щоб і пац наш він був і слуга,
І мета і дорога«.

»І сказали одні: »Вибрать —
На одно всі ми звані.
Най царює над нами во вік
Отой кедр на Ливані.

»І згодили ся всі дерева,
Стали кедром багаті:
»Ти зійди з своїх гордих висол,
Йди до нас царювати«.

»І відмовив їм кедр і сказав:
»Ви чого забажали?
Щоб покинув я сам ради вас
Свої гори і скали?«

»Щоб покинув я сам ради вас
Близки сонця й свободу,
Бувши вольним — пустив ся служить
Збиранині народу?«

»Ви корону мені принесли?
Що мені се за шана!
Я й без неї окраса землі
І корона Ливана«.

»І вернули ся всі дерева,
Стали пальму багаті:
»Ти між нами ростеш, нам рідня,
Йди до нас царювати«.

»І сказала їм пальма: »Брати,
Що се вас закортіло?
Царювати й порядки робить,
Се мое хіба діло?«

»Щоб між вами порядки робить,
Чи-ж я кинути в силі
Свої цвіти пахущі та свій
Плід — солодкі дактилі?«

»Мало-б сонце даремно мій сок
Вигрівати що днини?
Мого плоду даремно шукать
Око звіря й людини?«

»Хай царює хто хоче у вас,
Я на троні не сяду,
Я волю всім давать свою тїнь
І поживу й розраду«.

»І погнули ся всі дерева
Під думками важкими,
Що не хоче ні пальма ні кедр
Царювати над ними.

»Ну-мо рожу багать! Та вона
Всьому світові гожа,
Без корони — цариця рости,
Приподобниця божа.

»Ну-мо дуба багаті! Та дуб
Мов хазяїн багатий,
Своїм гиллем, корінем і пнем,
Жолудьми все занятий.

»Нум березу багать! Та вона
Панна в білому шовку
Розпуска свої коси буйні,
Тужно хилить головку.

»І сказав хтось неначе на жарт
Оте слово діточе:
»Ще хіба би терна нам просить,
Може терен захоче«.

»І підхопили всі дерева
Се устами одними,
І взяли ся просити терна,
Щоб царем був над ними.

»Мовив терен: »Се добре вам хтось
Підповів таку раду.
Я на вашім престолі як стій
Без ваганя засяду.

»Я ні станом високий як кедр,
Ні як пальма вродливий,
І не буду як дуб самолюб,
Як береза тужливий,

»Здобувати-му поле для вас,
Хоч самому не треба,
І стелити ся буду в низу,
Виж буяйте до неба.

»Боронити-му вступу до вас
Спижевими шпичками,
І скрапати-му всі пустирі
Молочними квітками.

»І служити му зайцю гніздом,
Пристановищем птаху,
Щоб росли ви все краще, а я
Буду гинуть на шляху.«

VI.

У глибокім мовчаню сю річ
Вухом ловлять Гебреї...
»Се вам казка, — промовив Мойсей, —
Ось вам виклад до неї.

»Дерева, се народи землі,
А король у їх колі —
Божий вибранець, син і слуга
Господевої волі.

»Як народи Єгова создав
Мов літорослі в полю,
Заглядав всім у душу й читає
З неї кожного долю.

»Заглядав їм у душу, яка
Їх удача й причина,
І шукав, кого з них би собі
Обірати за сина.

»І не взяв отих гордих, грімких,
Що бють в небо думками,
І підносять могутню п'яту
Над людськими карками.

»І не взяв богачів-дукачів,
Що всю землю пліндрують,
Людським злотов і потом собі
Домовини мурують.

»І не взяв красунів-джигунів,
Що на лірах брязкочуть,
І свій хист у мармурі, в піснях
Віковічнити хочуть.

»Згордував усю славу, весь блиск
І земне пануване,
І всі пахощі штук і усе
Книжкове мудруване.

»І як терен посеред дерев
Непоказний на вроду
І не має він слави собі
Ані з цвіту ні з плоду, —

»Так і вибраний Богом народ
Між народами вбогий;
Де пишнота і честь, там йому
За високі пороги.

»Між премудрим він не мудрець,
У війні не войовник,
У батьківщині своїй він гість
І всесвітний кочовник.

»Та поклав йому в душу свій скарб
Серцевідець Єгова,
Щоб він був мов світило у тьмі,
Мов скарбник його слова.

»На безмежну мандрівку життя
Дав йому запомогу,
Заповіти й обіти свої,
Наче хліб на дорогу.

»Але заздрий Єгова наш Бог
І грізний і сердитий:
Те що він полюбив, най ніхто
Не посміє любити!

»То-ж на вибранця свого надір
Плач своєї любови
Недоступний, колючий, немов
Колючки ті тернові.

»І зробив його острим, гризким,
Мов кропива жеруха,
Аби міг лише сам він вдихать
Аромат його духа.

»І посольство йому дав страшне
Під сімома печатями,
Щоб в далеку будучину ніс,
Ненавиджений братами.

»Горе тому нездарі послу,
Що в ході задрімає,
Або божу зневаживши річ
І печать розломає!

»Вийме инший посольство страшне
Лінюхови з долоні,
Побіжить і осягне мету
І засяє в короні.

»Та щасливий посол, що свій лист
Донесе скоро й вірно.
Дасть вінець йому царський Господь
І прославить безмірно.

»О Ізраїлю, ти той посол
І будущий цар світа!
Чом не тямиш посольства свого
І його заповіта?

»Твоє царство не з сеї землі,
Не мірська твоя слава!
Але горе, як звабить тебе
Світова забава.

»Замість стати ся сілю землі,
Станеш попелом підлим:
Замість всім з'єднать ласку, ти сам
Станеш ласки негідним.

»Замість світ слобонити від мук
І роздору і жаху,
Будеш ти мов роздавлений черв,
Що здихає на шляху.«

VII.

І з'їдливо сказав Авірон:
»Мосціпане Мойсею,
Страх закрив і напудив ти нас:
Приповісткою сею!

»Між народами бути терном!
За сю ласку велику
Справді варто в Єгові твоїм
Признавати владику.

»І послом його бути, се честь!
І в незане будуще
Запечатані письма носить —
Се манить нас найдужче.

»Се якраз доля того осла,
Що завязані міхи
З хлібом носить, сам голод терпить,
Для чужої потіхи.

»Ще Гебреї з ума не зійшли,
Долі ліпшої варті,
І осягнуть, як честь віддадуть
І Ваалу й Астарті.

»Най Єгова собі там гремить
На скалистім Синаю, —
Нам Ваал дасть богацтва і власть
У великому краю.

»Най Єгові колючі терни
Будуть любі та гожі,
Нас Астарті рука поведе
Поміж мірти і рожі.

»Наш уділ Сенаар та Гарраж,
А наш шлях до востоку.
А на захід у твій Канаан
Не поступимо й кроку.

»Все те ясне, не варто про се
І балакати далі.
Та от що нам з тобою зробить
По вчешній ухвалі?

»Бить камінем руїну стару?
Шкода заходу й труду.
Де-чим може ще він послужить
Ізраїльському люду.

»Майстер він говорити казки,
Милян у пускати баньку,
То-ж приставмо його до дітий
За громадську няньку».

Так сказав він, і регіт піднявсь,
А за тим реготом в парі
По народі йшов клеїт глухий,
Мов у градовій хмарі.

Та спокійно відмовив Мойсей:
»Так і будь, Авіроне!
Що певиспути має колись,
Те і в морі не втоне.

»Канаана тобі не видать,
І не йти до востоку;
З сього місця ні вперед ні в зад
Ти не зробиш ні кроку».

І мертвецька тиша залягла
На устах всього люда,
І жажнувсь Авірон і поблід
Сподіваючись чуда.

Але чуда нема! Авірон
В сміх! А з сміхом тим в парі
По народі йшов клеїт глухий,
Як у градовій хмарі.

VIII.

І підняв ся завзятий Датав:
»Дармо грозить, пророчить!
Ось як я тобі правду скажу,
Може й слухать не схочеть

»Признавайсь: не на тебе ти вчивсь
У єгипетській школі,
Щоб доріши кайдани кувать
Нашій чести і волі?

»Признавайсь: не на тебе ти ходив
У єгипетську раду,
Щоб з мудрцями й жерцями кувать
На Ізраїля зраду?

»Признавай ся: було там у них
Вішуване старинне,
Що від дуба й дванадцять гилі
Власть Єгипта загине?

»Знали всі, Фараон і жерці,
Що той дуб і ті гилі,
Се Ізраїля дванадцять колін
Розбуялих на Нілі.

»І жахались, що мимо всіх праць
І знущань і катовань
Той Ізраїль росте та росте,
Як та Нілева повінь.

»Знали всі: як гебрейській сім'ї
Родить первенця мати,
То єгипетській мусить з той день
Первородне вмирати.

»Та не знав ніхто ради на се,
Не придумав підмоги,
Тільки ти, перекинчик, упав
Фараону під ноги,

»І сказав: »Ти позволь їх мені
Повести у пустиню,
Я знесилю і висушу їх
І покірними вчиню».

»І додержав ти слова, повів
Нас мов глуцу отару,
Фараону на втіху в піски,
Нам на горе і кару.

»Скільки люда в пустині лягло!
Ті піски і ті скали
Сотням тисяч Ізраїля синів
Домовиною стали!

»А тепер, коли з наших ватаг
Тільки жмінка лишилась
І Ізраїля сила грізна
По пісках розгубилась,

»Коли дух наш хоробрий упав
Мов нелітня дитина,
І завзяте помякло в душі
Наче мокрая глина, —

»Ти ведеш нас у сей Канаан,
Мов до вовчої ями.
Адже зверхником тут Фараон
Над усіми князями!

»Се-ж безумство тиснути ся нам
Самохитно до пастки!
Чи нам тут воювать Єгиптян,
Чи просити їх ласки?»

»О Датане, — промовив Мойсей, —
Не жури ся, мій сину!
Канаана тобі не видать.
Не гнуть гордую спину.

»Ще одно повідаю тобі,
Небораче Датане:
При смерті тобі й пяди землі
Під ногами не стане».

»Гей, Гебреї! — Датан закричав —
Ви-ж кляли ся Ваалу!
Чи-ж забули так скоро свою
Учорашню ухвалу?»

»За каміне! Він книть собі з нас,
Так як книв разів много.
Най загине він краще один,
Як ми всі через нього!»

»Най загине!» — кругом загуло.
»І ось тут йому й амінь!
Тільки диво, ні одна рука
Не сьгнули по камінь.

І Датан зміркував ся як стій.
»Забирай ся в тій хвили!
Щоб ми кровю твоею під ніч
Своїх рук не сквернили!»

І юрба мов шалена ревля:
»Забирай ся ще нині!»
І лунав її рев, мов крутіж-
Гураган по долині.

IX.

Але ось підняв голос Мойсей
У розпалі гнівному,
Покотились слова по степу
Наче розкоти грому.

»Горе вам, нетямучі раби
На гордині котурні!
Бо ведуть вас неначе сліпих
Ошуканці і дурні.

»Горе вам, бунтівничі уми !
Від Єгипту почавши
Проти власного свого добра
Ви бунтуєтесь завше.

»Горе вам, непокірні, палкі,
Загорілі й уперті,
Тим унором мов клином самі
У нутрі ви роздерті.

»Як кропива ви руку жжете,
Що мов цвіт 'вас плекає;
Як бугай бодите пастуха,
Що вам наші шукає.

»Горе вам, що зробив вас Господь
Всього людства багаттем,
Бо найвисший сей дар буде ще
Вам найтяжшим проклятем!

»Бо коли вас осяє Господь
Ласки своєї промінем,
Ви послів і пророків його
Побете все камінем.

»Кождуж крапельку крови тих слуг
І чад своїх найкрасших
Буде мстити Єгова на вас
І на правнуках ваших.

»Буде бити і мучити вас,
Аж заплачете з болю,
І присягнете в горю чинить
Його праведну волю.

»Та як кара жорстока мине,
Знову карк ваш затвердне,
Черга злочинів, кар і жалю
Знов свій закрут оберне.

»Горе вам, бо столітя цілі
Жити-мете в тій школі,
Поки навчитесь плавно читать
Книгу Божої волі!

»Бачу образ ваш: в лісі пастух
З бука чиру надерши,
У воді мочить, сушить, потім
Бе й толочить найперше,

»Поки губка та змякне як пух
І візьметь ся в ній сила
З під удару підхопити в мить
Яру іскру з кресила.

»Ти, Ізраїлю, чир той! Тебе
Так товкти-ме Єгова,
Поки змякнеш на губку й спіймеш
Іскру божого слова.

»Ти підеш до своєї мети,
Як бидля в плуг нераде...
Горе тим, що Єгови кулак
На карки їх упаде!

»Ти далеко в минуле глядиш
І в будучі дороги,
Та на близькі терни та пеньки
Все збивати-меш ноги.

»Наче кінь той здичілий летиш
У безодню з розгону,
І колись за ярмо ще свою
Проміняеш корону.

»Стережись, щоб обітниць своїх
Не відкликав Єгова,
Щоб за впертість на тобі однім
Не зламав свого слова!

»І щоб не покинув тебе
Всім народам для страху
Як розтоптану красу змію,
Що здихає на шляху!»

Похиливши ся слухали всі
Мовчаливі, понурі,
Липи у грудях сопло щось глухе,
Наче подихи бурі.

X.

Добігало вже сонце до гір
Величезне, червоне,
І було мов герой і пливак,
Що знесилений тоне.

По безхмарому небі плила
Мелянхолія тьмяна,
І тремтіло шакалів вите,
Мов болючая рана.

Затремтіло щось людське, м'яке
В старім серці пророка,
І понизила лет свій на мить
Його думка висока.

Чи-ж все бутъ йому кар вістуном
І погрозою в людях?
І мов хоре, голодне дитя
Щось захлищало в грудях.

»О Ізраїлю, як би ти знав,
Чого в серці тім повно!
Як би знав, як люблю я тебе,
Як люблю невимовно!

»Ти мій рід, ти дитина моя,
Ти вся честь моя й слава,
В тобі дух мій, майбуттє моє,
І краса і держава.

»Я-ж весь вік свій, весь труд тобі дав
У незломнім завзяту, —
Підеш ти у мандрівку століть
З мого духа печатю.

Але ні не самого себе
Я у тобі кохаю;
Все найкраще, найвище, що знав,
Я у тебе вкладаю.

»О Ізраїлю, не тям ти сього
Богохульного слова:
Я люблю тебе дужше, повнійш,
Ніж сам Бог наш Єгова.

»Мільйони у нього дітей,
Всіх він гріє і росить, —
А у мене ти сам лиш, єдин,
І тебе мені досить.

»І коли з мільйонів тебе
Вибрав він собі в слуги,
Я без вибору став твій слуга,
Лиш з любови і туги.

»І коли він для себе бере
Твою силу робочу,
Я, Ізраїлю від тебе собі
Нічогосько не хочу.

»І коли він жадає кадил
І похвали й пошани,
Я від тебе невдячність прийму
І наруги і рани.

»Бо люблю я тебе не лише
За твою добру вдачу,
А й за хиби та злоби твої,
Хоч над ними і плачу.

»За ту впертість сліпую твою,
За ті гордоші духа,
Що зійшовши на глупий свій шлях,
Навіть Бога не слуха.

»За брехливість твого язика,
За широке сумління,
Що держить ся земного добра,
Мов цінкеє коріне.

»За безсоромність твоїх дочок,
За палке їх коханє,
І за мову й звичаї твої,
За твій сміх і диханє.

»О Ізраїлю, чадо моє!
Жаль ся Богу Шаддаю!
Як люблю я безмірно тебе,
А про те покидаю.

»Бо вже близька година моя,
Та остання, незнана,
А я мушу, я мушу дійти
До межі Канаана.

»Так бажалось там з вами входити
Серед трубного гromу!
Та смприв мене Бог, і вийти
Доведеть ся самому.

»Та хоч би край Йордана мені
Зараз трупом упасти,
Щоб в обіцянім краю лише
Старі кости покласти.

»Там я буду лежать і до гір
Сих моавських глядіти,
Аж за мною прийдете ви всі,
Як за мамою діти.

»І пошлю свою тугу до вас,
Хай за поли вас миче,
Як той пес, що на лови у степ
Пана свого кличе.

»І я знаю, ви рушите всі,
Наче повінъ весною,
Та у славнім поході своїм
Не питайте за мною!

»Най наперед йде ваш похід,
Наче блстрії ріки!
О Ізраїлю, чадо моє,
Будь здоровий на віки!»

XI.

А як з табора вийшов у степ,
То ще гори горіли,
І манив пурпуровий їх шлях
До далекої ціли.

А ярами вже пітьма лягла
І котила ся в доли;
В серці вигнанця плакало щось;
»Вже не верну ніколи!»

Ось гебрейська біжить дїтвора,
Що по полю гуляла,
Окружила Мойсея, за плащ
І за руки чіпляла.

»Ах, дідусь! Ти куди йдеш від ніч?
Будь дідусеньку з нами!
Глянь, який збудували ми мур,
Які башти і брами!»

»Гарно діти, будуйте свій мур!
Та не час мені ждати;
Пограничний мур смерти й життя
Я іду оглядати».

»Ой, дідусю! Поглянь, у яру
Скорціона ми збили!
А в тернині аж трое малих
Зайчєняток зловили».

»Добре дітки! Вбивайте усіх
Скорціонів ви сміло!
Хоч не правидне але про те
Пожиточне се діло.

»А неправедне, бо й скорціон
Жить у світі бажає.
А чи-ж винен він тому, що їдє
У хвості своїм має?

»Але зайчиків ви віднесіть
Там назад, де спіймали.
Адже-ж мама їх плаче! Про се
Ви хиба не гадали?

»Милосердними треба вам быть
За-для всього живого!
Бо жите, се клейнод, хиба-ж є
Що дорозше над нього?»

»Зачекай ще, дідусю, не йди!
Сядь у нашій громаді.
Оновіж нам пригоди свої!
Ми так слухати раді.

»Оповіж, як ти був молодим,
Скільки бачив ти дива,
Як стадо свого тестя ти пас
На верхівях Хорива.

»Як ти корч той терновий уздрів,
Що горить, не згарає,
І як голос почув ти з корча,
Що аж жах пробирає».

»Не пора мені, діти, про се
Говорити широко.
Бачте, ніч вже туман несе,
Гасне денне око.

»Та прийде колись час і для вас
В житєвому пориві,
Появить ся вам куц огняний,
Як мені на Хориві.

»Стане свято в вас, мов у храму,
В той момент незабутній,
І озветь ся до вас із огню
Отой голос могутній:

»Здійми обув буденних турбот,
Прийди сюди сміло,
Бо я хочу послати тебе
На велике діло».

»Не гасітеж святого огню,
Щоб як поклик настане,
Ви могли щиресердно сказать
»Я готовий, о Пане!»

Довго ще міркували дітки
Над пророцькою річю,
Коли сам він нечутно пішов
Ночі й пітьмі на стрічу.

Довго висів і смуток і жаль
Над мовчущими дітьми,
Поки темний його сілюєт
Щез зовсім серед пітьми.

XII.

»Обгорнула мене самота,
Як те море безкрає,
І мій дух мов вітрило її
Подих в себе вбирає.

»О, давно я знайомий, давно
З опікункою тою!
Увесь вік, чи в степах, чи з людьми
Я ходив самотою.

»Мов планета блудна я лечу
В таємничу безодню,
І один чую дотик іще —
Дивну руку Господню.

»Тихо скрізь і замовкли уста,
Запечатано слово,
Тільки ти на дні серця мого
Промовляєш, Єгово.

»Лиш тебе моє серце шука
У тужливим пориві...
Обізви ся до мене ще раз,
Як колись на Хориві!

»Ось я шлях довершив, що тоді
Ти вказав мені, батьку,
І знов сам перед тебе стаю,
Як був сам на початку.

»Сорок літ я трудив ся, навчав,
Весь заглиблений в тобі,
Щоб з рабів тих зробити народ
По твоїй уподобі.

»Сорок літ мов коваль я клепає
Їх серця і сумління,
І до того дійшов, що уйшов
Від їх кнєв і каменя.

»Саме в пору, як нам би в землі
Обітованій стати!...
О Всезнавче, чи знав ти вперед
Про такі результати

»І ворухить ся в серці грижа
Може я тому винен?
Може я заповіти свої
Не справляв, як повинен?

»О Єгово, я слізно моливсь:
Я слабій, я немова!
Кому иншому дай сей страшний
Маєстат свого слова!

»І ось сумнів у душу мені
Тисне жало студене...
О Всесильний, озви ся, чи ти
Задоволений з мене?«

Так ідучи молив ся Мойсей
У сердечному горі, —
Та мовчала пустиня німа,
Тихо моргали зорі.

XIII.

Аж почув ся притишений сміх
Край саміського боку,
Наче хтось біля нього ішов,
Хоч не чуть було кроку.

І почули ся тихі слова,
Мов сичане гадюки;
»Цвіт безтямности плодить усе
Колючки лиш і муки.

»А як вийде самому той плід
Донести не спромога, —
То найкрасше увесь свій тягар
Положити на Бога«.

МОЙСЕЙ.

»Хтось говорить! Чи в моїм нутрі
Власне горе шалене?
Чи отут може демон який
Насміхає ся з мене?«

ГОЛОС.

»Аж тепер усумнив ся в своє
Реформаторське діло?
Сорок літ ти був невний і вів
Хоч на сліпо, та сміло!«

МОЙСЕЙ.

»Хтось говорить! Чом чоло мое
Покриваєть ся потом?
Страшно? Ні! Та по серці се йде,
Мов роззаленим дротом«.

ГОЛОС.

»У гордині безмежній свій люд
Ти зіпхнув з його шляху,
Щоб зробити, яким сам його хотів, —
Чи не нізно для страху?«

МОЙСЕЙ.

»Хто ти, дивний? Не бачу тебе,
Та від себе не струшу!
Тільки чую як зір твій мені
Все вгризаєть ся в душу«.

ГОЛОС.

»Чи так важно, хто я? Хто зумів
Наказать колись морю,
Тому важно не хто, але що,
І чи правду говорю!«

МОЙСЕЙ.

»Ні, не правда, що з гордоціз я
Розпочав своє діло!
Тільки бачучи люд у ярмі
Моє серце боліло«.

ГОЛОС.

»Бо ти чув себе братом рабів,
І се стыдом палило,
І захтів їх зробити таким,
Щоб тобі було мило«.

МОЙСЕЙ.

»Так з низин тих мрачних і лячних
Я хотів їх підвести
Там, де сам став, до світлих висот
І свободи і честі«.

ГОЛОС.

»Та творця, що послав їх там в низ,
Ти не радивсь в ту пору;
Аж тепер, як упав ти, його
Кличеш в своєму горю«.

МОЙСЕЙ.

»Ні, на се-ж мене нхнуло його
Всемогуче веліне,
В темну душу хоривський огонь
Надихнув просвітліне«.

ГОЛОС.

»Гей, а може хоривський огонь
Не горів на Хориві,
Лиш у серці завзятім твоїм,
У шаленім пориві?

»Може голос, що вивів тебе
На похід той нещасний,
Був не з жадних горючих купин,
А твій внутрішній власний?

»Адже пристрасть засліплює зір,
А бажане, се-ж чари,
Плодить оку і світ і богів,
Як пустиннії мари,

»Те бажане, що наче шакаль
У душі твоїй вило —
Лиш воно тебе їх ватажком
І пророком зробило«.

МОЙСЕЙ.

»Ах, від слів тих я чую себе
Сто раз більш в самотині!
Хто ти вороже?«

ГОЛОС.

»Я Азазель,
Темний демон пустині«.

XIV.

Було темно. Лиш зорі яркі
Миготіли з простору.
Простував при їх блиску Мойсей
Усе в гору та в гору.

Без стежок. Серед пітьми вези
Його дивні звуки:
То квиліне гієни в яру,
То знов шелест гадюки.

Він ішов, не ставав, мов герсей
До останнього бою.
Та у серці важка боротьба
Ішла з самим собою.

»Те бажане — кричало там щось, —
Виплід сорому й болю,
Се був кущ огняний, що велів
Вирвать люд мій на волю?...

»Те бажане, се був той огонь
І була тота сила,
Що для мене Єгови наказ
І Єгову створила?

»Та бажане — братам помогти
І їх слези обтерти,
Се той гріх, що за нього я варт
І прогнання і смерті?

»Ні, не те! Бережись і не крив
Сам душею своєю!
Се бажане святе! Та чи гріх
Не підновз там змією?

»Чи не був же ти їх ватажком,
Паном душ їх і тіла?
І чи власть та бажання святі
В твоїм серці не з'їла?

»Чи новим Фараоном для них
І ще тяжшим не був ти,
Бо в їх душу контролем своїм,
В їх сумліне сягнув ти?...

»Небезпечно ставати в сушір
Діл природних бігови;
Легко власний свій забаг подать
За веліне Єгови.

»Що, як ти сорок літ отсих був
Піалом божеським хорий,
Замість божого їм накладав
Власний плян тіснозорий?

»Адже-ж може в Єгипті вони
Множачись серед муки
Могли вирости в силу й забрать
Увесь край в свої руки?

»Відірвавши від ґрунту їх там
І завівши в пустиню
Чи подумав ти: може отсим
Злочин лютий я чиню?

»Що значить безґрунтовій юрбі
Обіцяти свободу?
Чи не те-ж, що з землі вирвать дуб
І пустити на воду?

»Чи не правду говорить Датая:
Старі гнізда лишили,
А новії здобути нема
Ні охоти ні сили?

»О Єгово, озви ся, скажи:
Я чинив твою волю,
Чи був іграшка власних скорбот
І засліплення й болю?

»О Єгово, озви ся! Чи й ти
Здобуваєш дар мови
Лиш у пристрасти нашій, у снах,
У розбурханій крові?«

Та Єгова мовчав, лише чуть
Лиховістнії звуки:
То квиліне гієни в яру,
То знов шелест гадюки.

XV.

Підіймало ся сонце над степ,
Мов багровеє коло,
І промінем мов стрілами тьму
Прошибало й кололо.

Над всі гори найвисше здійма
Мов цариця в пурпурі
У проміню тім Небо-гора,
Свої ребра понурі.

На найвисшому шпилі гори
Висше зломів і кантів
Хось недвижно стоїть, мов один
З предковічних Гігантів.

Там високо над чвари землі,
Над всі шуми і згуки
Він стоїть і до неба простяг
Розиростертії руки.

У сходовому сяйві небес,
В пурпуровім проміню
Кольосальний його сілюєт
Видно геть у пустиню

І летять із гебрійських шатрів
Затурбовані зори
Мов гонці до Гіганта того
На осяяні гори.

»Се Мойсей!« — одні одним уста
Промовляють несміло,
Та не вимовлять того, що там
У серцях защеміло.

Се Мойсей на молитві стоїть
Розмовляючи з Богом,
І молитва та небо боде,
Мов поломінним рогом.

Хоч заціплені міцно уста,
І не чуть його мови,
Але серце його розмовля
І кричить до Єгови.

Підіймаєть ся сонце, пала'
Вся небесная стеля,
І стоїть на молитві Мойсей
Нерухомий як скеля.

Вже полуденний демон степом
Шле знесиле і змору,
Та Мойсея мов руки чийсь
Підіймають все в гору.

І схиляється сонце у низ
Вже над Фазга вершини,
І лягла величезная тїнь
Від вершин на рівнини.

І паде величезная тїнь
Від Мойсея в останнє
Аж у низ на гебрєйські шатри,
Мов батьківське прощаннє.

А по таборі пострах ішов:
»Боже, щоб у сїю хвилю
Не злякав нас пророк, бо клятьба
Малаб дивну ю силу!

»Від такої молитви тремтять
Земляні основи,
Тають скелі як віск, і дріжять
Трон предвїчний Єгови.

»І як він заклєне нас тепер,
І як сонечко сяде,
То весь люд і весь край сей в *ночи*
Без велики пропаде«.

XVI.

А Мойсей борикав ся, горів,
Добивав ся до ціли,
А як ніч залягла на горі,
Впав на землю зомлілий.

Захитала ся скеля під ним
Із усіми шпидями,
І безтямний лежав він, немов
У колісці у мамі.

Якась пісня тужлива над ним
Сумовито брєніла,
І рука колісала його
Пухова, сніжно-біла.

І почули ся тихі слова:
»Бідний, бідний мій сину!
Ось що з тебе зробило жите
За маленьку часину!

»Чи давнож я плекала тебе
І водпла за руку?
Чи на те-ж я дала тебе в світ,
Щоб терпів таку муку?

»Скільки зморщків на твоїм чолї!
І звялене все тіло!
І волосє, що гладпла я,
Наче сніг побіліло!

»А колісь ти від мене притьмом
Рвавсь на бої, на герці!
Бач, до чого дійшов! А скажи,
Кілько ран в твоїм серці!

»Бідна, бідна дитино моя!
Потерпів еси много!
Ще й сьогодні... на сонці весь день!
І по що було того?

»На молитві! В народа свого
І минуле й будуче
Ти молитвою вчикнути рад, —
Ох, дитя невидюще!

»Ось я камінь із кручі зіпхну,
І піде він валить ся
Від скали до скали, з яру в яр.
І скакати і бить ся.

»Тут покине шматок, там другий,
І летить і гуркоче, —
І чи зна хто, де кожний шматок
Заспокоїть ся хоче?

»Я тверджу: і Єгова не зна!
І молісь хоч і кліпно,
А де мусить упасти шматок,
Там впаде неодмінно.

»В нїм самім його керма і власть,
В нїм самім ота сила,
Що назначує місце йому,
Що його сотворила.

»І хоч як твій Єгова міцний,
Він ту силу не змінить,
І одного сього камішця
У лету він не сипнєть.

»Ось пиллок: лєдво зір гвїй його
Добачає тремтїне,
А Єгова не може його
Повернуть в неїстїне.

»І не можу звелїти йому
Йти по шляху не тому,
Як яким його гоцять но вік
Ота сила, що в ньому.

»Се-ж пиллок! Що-ж казати про народ.
Многодушну істоту,
Де в рух мас вносить кожда душа
Частку свого льоту?

»Про Орїона пісню ти чув,
Про гіганта слїпого,
Що щоб зір відзискати, мандрував
Аж до сонця самого?

»А на плечех поводири нїс,
Сміхованця хлєпчину,
Що приказував шлях йому — все
ишній в кожду годину.

»Ти до сонця веди мене, хю!«
Той вів рано до сходу,
А на південь в полудне, під ніч
До західного броду.

»А Орїон іде все та йде
Повний віри в те сонце,
Повний спраги за світлом, що ось
Йому блисне вже конче.

»Через гори і море свій хїд
Велитєнський простує,
А не зна, що на плечах його
Хлопчик з нього жартує.

»Сей Орїон, то людськість уся,
Повна віри і сили,
Що в страшному з'усилї спїшить
До незримої цїли.

»Неосляжнеє любить вона,
Вірить в невідоме;
Фантастичнеє, щоб осягнуть,
Топче рідне й знайоме.

»Сроїть пляни не в міру до сил,
Ціль не в міру до актів,
І жартує з тих плянів її
Хлопчик — льогіка фактів.

»І як той дивовижний сліпець,
Що чужим очам вірить,
Все доходить не там, куди йшла,
В те трафля, в що не мірить

»А ти молиш ся! Бідне дитя!
Де твій розум, де сила?
Ти-ж хапаєш ся піну благать,
Щоб ріку зупинила!»

XVII.

Щось було в початку в тих словах,
Наче чистїї води;
Віяв свіжістю, добрістю з них
Якийсь дух охолоди.

Та помалу душе щось тягло,
Наче самум пустинї,
І робило ся лячно, немов
В ніч без світла дитинї.

І жажнув ся Мойсей і з землі
Підволік ся на силу,
І сказав: »Пощо мучил мене,
Поки ляжу в могилу?»

»Ти не мати моя! З твоїх слів
Не любов помічаю.
Ти не мати! О, Ти Азазель,
Темний демон одчаю.

»Відступись! Заклинаю тебе
Тим імям штирочертним!
Я не вірю тобі! Ти брехун,
Хоч ти будь і безсмертним».

І почули ся тихі слова:
»Нерозумна дитина!
Ти кленеш мене Ним, а я-ж сам
Його сили частина.

»Що менї твоя вбога клятьба!
Ти-б умер із одчаю,
Як би сотую частку лишень
Знав того, що я знаю.

»Ти кленеш, як твою слїпоту
Ткнув промінчик пожежі,
В якій я живу й Він — понєд всі
Часу й простору межі.

»Ось розсуну ще крихту тобі
Тїснозорости таму:
Глянь на край той, що Він обіцяв
Праотцю Аврааму!

І заблис увесь захід огнем,
І уся Палестина
Стала видна Мойсею з гори,
Мов широка картина.

А незримий товариш його
Знай по тихо говоре:
»Бачиш зеркало чорне з низу?
Се є Мертвеє море.

»А по той бік високі шпилї
До небесної стелї
Простягають ся круто рядом, —
Се там Кармелю скелї.

»Глянь на шівніч, де гори Сїон —
Євусеї кочують,
А як крикнути добре з гори,
Амореї почують.

»Отся срібная стрічка — Йордан
В Мертве море впадає;
Близько устя його Єрихон
Бродового жадає.

»Одинока долина над ним,
Та тїснять ся до неї
Амонїти по сей бік ріки,
По той бік Хананеї.

»А на заходї гори, верхи,
Полонини широкі,
А на північ мале озерце
І знов гори високі.

«Ось тобі й Палестина уся,
Край овець і ячменю!
Від Кадеса до Кармея всю
Мов затулиш у жменю.

»Нї шляхів тут широких нема,
Нї до моря проходу!
Де-ж тут жить, розвивать ся, рости
І множить ся народу?»

Та відмовив понуро Мойсей:
»Хто дав з каменя воду,
Той сей край перемінить на рай
Для свого народу».

XVIII.

Знов почув ся притишений смїх.
»Віра гори ворухить!
Та поглянь сей новий ряд картин:
Те, що стати ся мусить!

»Бач, як сунеть ся племя твое,
Як Йордан переходить,
Єрихон добуває і скрізь
У річках крови бродить.

»Ось столїтями йде боротьба
За той шмат Палестини:
Амореї, Гебреї, Хетта,
Амалик, Филистини.

»Ось гебрейськеє царство! Що слїз
Коптувати-ме й крови!
А заважить у судьбах землі,
Як та муха волови.

»І не вспіє воно роздвисти,
Й розлетить ся на часті,
Щоб у пащу могутніх сусід
Часть за частю упасти.

»Ось поглянь, які хиари летять
Від Дамаска й Галаду!
Се йде Ассур, Гебреям несе
І руїну й загладу.

»Ось поглянь, червоніють поля
Труп на труні усюди.
Се підняв ся страшний Вавилон
На загладу Іюди.

»Храм Єгови в огні... А сей тлум...
Мов комахи по полю
Йдуть по тисячу сковані враз
Недобитки в неволю.

»Чуєш плач? На руїнах рида
Одинокий розумний,
Що корити ся радив врагам,
Щоб не впасти до трумни.*)

»Як-же пустка смердить! Але есь
Мов по пільмі свитає...
З тих, що тлумом пішли, подивись,
Як-же мало вертає!

»Щось дрібненьке ворухить ся там
Коло мурів Салима:
Новий люд, новий Бог, новий храм,
Нова сила незрима.

»І росте воно, беть ся з біди,
І чіпляєть ся ґрунту,
Мов будяк той низький і ціпкий,
Все готовий до бунту.

»Понад голови люду того
Йдуть всесвітнії бурі,
Панства, царства встають і падають,
Мов фантоми понурі.

»Він же в своїм куточку хова
Непохитне завзяте,
І ненависть лиш має для всіх
І незмінне прокляте.

»Та ненависть найтяжша з усіх,
»Задля иншого Бога«
Бач, як кубить ся біля того
Храмового порога!

»Вона плодить ненависть. Ось глянь,
За тиранським велінем
Ідуть сили, щоб племя твоє
Ще раз вирвать з корінєм.

»Чуєш стук? Се залізна стопа
Тих страшних легіонів,
Що толочить юдейські поля,
Робить дустку з загонів.

»Чуєш плюск? Се ворожі мечі
Кров юдейськую точуть.
Чуєш крик? Се юдейських дівчат
Дикі коні волочуть.

»Он-де мати голодная їсть
Тіло свого плу!ду!
Он-де тисячі мруть на хрестах —
Цвіт твого народу.

»Іще раз храм Єгови горить,
І сей раз у останне:
Бо що тая рука завалить,
Те вже більше не встане.

»Іще раз недобитки плвуть
У неволю як ріки, —
Та не має вже їм вітчизни,
І не вернуть на віки.

»І загасне Ізраїля звізда,
Щоб вже більше не сяти;
Лиш ненависть, що в храмі зросла,
Піде світом гуляти.

»Сумніваєш ся? Віри не ймеш?
О, ймеш віру, я знаю!
Се той рай, що жде племя твоє
У обіцянім краю!

»Ти для нього трудив ся! Скажи,
Було за що трудить ся?
Щоб наблизив ся він, може ще
Схочеш палко молити ся?»

І поник головою Мойсей.
»Горе моїй недолі!
Чи-ж до віку не вирвать ся вже
Люду мому з неволі?»

І упав він лицем до землі:
»Одурив нас Єгова!«
І почув ся тут демонський сміх
Як луна його слова.

XIX.

Гуркнув грім. Задріжали на-раз
Гір найглибші основи:
І один за одним попеслись
Передтечі Єгови.

Підняла ся до стропу небес
Чорна хмара стіною,
Мов Ніч-мати насупила вид
Ненавистю грізною.

І заморгала бистро у тьмі
Огняними очима,
Забурчала як мати, що знай
На лиху доню грима.

І з трівогою слухав Мойсей
Пільми й блискавок мови, —
Ні, не чути ще серцю його
У них гласу Єгови.

І ревнув по-над громами грім.
З жаху їжить ся волос,
Завмира серце в грудях... та ні,
Не Єгови се голос.

Поміж скелі завили вітри,
Їх сердитії нуті
Кліщать душу, мов стогін, та в них
Ще Єгови не чути.

*) Пророк Єремія.

Ось із градом і дощ злопотів
І заціпила стужа,
І в безсилю свійому душа
Подасть ся недужа.

Та ось стихло, лиш води дзюрчать,
Мов хтось хлипає з жаю;
З теплим леготом запах потят
З теребінт і мігдалю.

І в тім леготі теплім була
Таємничая мова,
І відчув її серцем Мойсей:
Се говорить Єгова.

»Одурив вас Єгова? А те-ж
Був зі мною на згоді?
І контракт підписав і запив
Могорич при народі?

»Бачив пляни мої і читав
В моїй книзі судьбовій?
Бачив кінці і знаєш, що я
Не устояв ся в слові?

»Маловіре, ти не почавсь
В материнській утробі,
А я кожний твій віддих злічив,
Кожний волос на тобі.

»Ще не йшов Авраам з землі Ур
На гарранські рівнини,
А я знав всіх потомків його
До останньої днини.

»Вбогий край ваш, вузкий і тїсний
І богатством не блиска?
А забув, що тїсна і вузка
І найбільших коліска?

»Прийде час, з неї виведу вас
На підбої та трудн,
Так як мати дитину в свій час
Відлучає від груди,

»Тут на полі скупим і худім,
Наче терен на ріни,
Виростаєте цїпкі і тверді
Для великої зміни.

»О, я знаю ту вашу цїнку,
Ненаситную вдачу!
Ви-б на живній землі розповзлись
На подобу бодячу.

»Ви-б і тілом і духом своїм
Присмоктались до скиби,
І зловив би вас Маммон у сак,
Як товстючі риби.

»Та-ж в Єгипті ви гнулись в ярмі,
Наїдавши ся ласо...
Відригать ся вам буде по вік
Те єгипетське мясо.

»І зірвавши ся з сеї землі
Та розбивши всі карби,
Ви розвіетесь світ здобувать,
Його соки і скарби.

»Та зарік я положу твердий
На всі ваші здобутки,
Мов-гадюка на скарбі дам вам
З них турботи і смутки.

»Хто здобуде всі скарби землі
І над все їх полюбить,
Той і сам стане їхнім рабом,
Скарби духа загубить.

»Своїх скарбів невольник і пан,
За ціну сліз і крови,
Щоб збільшити їх, мусять він сам
Руйнувать їх основи.

»І як п'явка, що кров чужу ссе, —
Йому лїк, сама гине,
Так і вас золотий океан
На мілизні покине.

»В золотім океані вас все
Буде спрага томити,
І не зможе вас хлїб золотий
Ані раз накормити.

»І будете ви свідки мені
З краю світа до краю,
Що лиш духа кормильців з усіх
Я собі вибираю.

»Хто вас хлїбом накормить, той враз
З хлїбом піде до гною;
Та хто духа накормить у вас,
Той зілеть ся зо мною.

»Ось де ваш обітований край,
Безграничний блистячий,
І до нього ти людям моїм
Був проводир незрячий.

»Ось де вам вітчизна осяйна,
З всіх найкрасша частина!
Лиш дрібненький задаток її
Вам отся Палестина.

»Се лиш спомин вам буде, лиш сон,
Невгасаюча туга,
Щоб шукаючи її став мій люд
Паном земного круга.

»А що ти усумнився на момент
Що до волі моєї,
То побачивши сю вітчизну,
Сам не вступиш до неї.

»Тут і кости зотліють твої
На взірець і для страху
Всім, що рвуть ся весь бік до мети,
І вмирають на шляху!«

XX.

Ходить туга по голій горі,
Мов туман по пустині;
Сїє думи й бажаня свої
По широкій країні.

Сипле цвіти й листки, що давно
Бже зів'яли й пожовкли;
Підіймає в душі голоси,
Ще давно вже замовкли.

Що ще вчора байдужне було,
Нині любе й шановне;
Що ще вчора топтав, оплював,
Нині святости повне.

У гебрейському таборі ніч
Проминула в тривозі;
Скоро світ, всі глядять: він ще там
На скалистій віднозі?

Ні, нема! І було те »нема«,
Мов жах смерти холодний.
Чули всі: щезло те, без чого
Жить ніхто з них не годний.

Те незримо, несхопне, що все
Поміж ними горіло,
Що давало їм змісл житевий,
Просвітляло і гріло.

І безмежна скорбота лягла
На затвердле сумліне,
І весь табор мов чаром попав
В отупіне й зомліне.

Одні одним у лиця бліді
Поглядали без впишу,
Мов убійці, що вбили у сні
Найдорожшу людину.

Чути тупіт. Чи вихор в степу?
Чи збуваєсь пророцтво?
Се Єгошуа, князь конюхів,
І за ним парубоцтво.

Гонять стада, кудись то спішать...
Чи де напад ворожий?
Всіх їх гонить безіменний страх,
Невідомий перст божий,

Голод духа і жах самоти
І безодні старої...
А Єгошуа зично кричить:
»До походу! До зброї!«

І зірвав ся той крик, мов орел,
Над німою юрбою,
Покотив ся луною до гір:
»До походу! До бою!«

Ще момент — і прокинуть ся всі
З остовпіня тупого,
І не знати-ме жаден, що в мить
Приступило до нього.

Ще момент — і Єгошуа крик
Гиря сто тисяч повторить;
Із номадів лїнних ся мить
Люд героїв сотворить.

Задуднять — і пустині пісок
На болото замісять,
Авірона камінем побють,
А Датана повісять.

Через гори полхнуть як птах,
Йордан в бривьки розкроплять,
Єрихонські мури мов лід
Звуком трубним розтоплять.

І підуть вони в безвість віків
Повні туги і жаху
Простувать в ході духови шлях
І вмирати на шляху.

Львів, січень до липня 1905.

Іван Франко.

Вона горить! Та Троя-Україна

Так ангел дзвонить молотом з Алмазу
Він бе у хрустальний неба звід.
Ох! заболіло страшно тут від разу
Всї давні рани...

КОЗАК == НЕВМИРАКА.

(відмолоднілий, з бандурою риходить із-за могили. Іде зразу понурій, у задумі та звільна його рухи роблять ся енергічні, голос міцніе).

Здорово проспав ся, бачу,
По козацьки, сотню літ,
Ну, та виграю чи втрачу,
А погляну ще на сьвіт,
На ту рідну Україну,
Що колись як рай цвіла,
Що мені над все на сьвіті
Наймилійшою була.
Хто то в ній тепер панує?
Хто та в ній тепер живе?
Як говорить, як співає
Поколіне те нове?
Боже, серце жах стискає:
Адже-ж певно нині в ній
Всє ніхто не зна, не тямить
Нашу мову і пісні!
Десь Калмуки та Кіргізи
Топчуть степ, де ми лягли:
Чудь, Мордва, Чухна та Фіни
Наші села заняли.
Боже, по що з вікового
Сну мені велів ти встать?
Чи щоби з розбитим серцем
Я в могилу ляг назад?

(Поступає наперед. За сценою чути хорому пісню — зразу півнісімо, потім чим раз сильнійше, та все таки притишено, мов з віддаленя):

Ой гук мати, гук!
Де козаки йдуть!
Та щасливая тая доріженька,
Та де вони йдуть.

А де вони йдуть,
Там луги гудуть,
А перед себе своїх воріженьків
Облавою пруть.

Козак

(з виразом найвисшої радости):

Баже! Наше рідне слово!
Наша пісня ще живе!
І про нас ще памятає
Поколіне те нове!
Ще сьпіває про козацтво,
Про його кровавий бій!
Ах, значить, що не в могилі
Той народ коханий мій!

(Озираєть ся по сцені):

Ах, значить, оті цвітучі
Села, ниви і садки,
Се українські оселі,
Се України вінки!
А оті могили-гори,
Де борці старії сплять,
Уквітчали любі руки
Знать українських дівчат!
Ще Українець збирає
Із сих нив для себе хліб,
І не топче чужениця
Нашу славу і наш гріб!

(Поступає ще далі вперед і озирає публику):

Ах, а тут! Предивне диво!
Тайна поміж тайн страшних!
Сеж Енеєві потомки!
Та що стало нині з них?
Ті, що перед сто літами,
Як згорів наш рідний дім,
Накивають йому пятами
Не задумались зовсім, —
Ті під материні крила
Знов згорнули ся в любові,
І бажають в рідній хаті
Рай зготовити собі.
І дивіть ся, горять їх очи

Тим самим огнем сьвятим,
Як горіли тої **ночи**,
Коли друг мій, побратим,
Коли славний безталанний,
Щирий батько наш Богдан
У мажкій годині скликав
Запорожців на майдан.
Тямлю ніч сю як сьогодні!
В коло нас реве Дніпро
І клекоче Ненаситець,
Камяне гризе ребро.
А в степу напроти Січи
Се не хижая сова
А козацька кріпость,
Свої кіхті висува.
У Богдана сльози в оці,
Та огонь в душі, в словах.

“Згинем, братя, або в гору
Піднесем свободи стяг!
Згинуть нам одна **дорога**,
Чи в кайданах, чи в війні;
Хто ненавидить кайдани,
Тому війни не страшні!
Чи послабли ваші сили?
Потупили ся шаблі?
Чи в серцях ви погасили
Дух лицарський взагалі?”

І гучнійше хвиль Дніпрових
Крик козацтва заревів:

“Або ляжем головами,
Або вибем ворогів!

В жовтім сьвітлі смолоскипів,
Що горіли серед нас,
У очах козацьких блисло
Десять тисяч іскор враз.

Гей, тих десять тисяч іскор,
То був, братя, той підпал,
Що підняв страшну пожежу
Аж по Буга й Сяну вал
Гей, тих десять тисяч іскор,
То був, братя, той розмах,

Що історію України
Повернув на інший шлях.
Бачу, бачу тії іскри!...
Мовиш: мало їх? Невже-ж?
Що? На трийцять мільонів
Десять тисяч не знайдеш?
Мовиш: де нам взять Богдана?
Тільки ти придатний будь
На сьвяте, велике діло!
Загартуй думки і грудь!
До високого літання
Ненастанно пробуй крил,
А Богдан прийде як сума
Ваших змагань, ваших сил.
До великого моменту
Будь готовий кождий з вас, —
Кждий може стать Богданом,
Як настане слухний час.

Мовиш: нині інші війни.
Ну, то іншу зброю куй,
Ум оstri насталою волю,
Лиш воюй, а не тоскуй!
Луш бори ся, не мири ся,
Радше впадь, а сил не трать,
Гордо стій і не кори ся,
Хоч пропадь, але не зрадь!

Кждий думай, що на тобі
Мільонів стан стоїть,
Що за долю мільонів
Мушиш дати ти одвіт.
Кждий думай: тут, в тім місці
Де стою я у огни,
Важить ся тепер вся доля
Величезної війни.
Як подам ся, не достою,
Захитаю ся мов тїнь, —
Пропаде кровава праця
Многих, многих поколінь.
У таких думках держи ся
І дітий своїх ховай!

Коб лиш чистая пшениця, —
Буде паска й коровай.
Чи побіди довго ждати?
Ждати — довго! То й не ждиж!
Нині вчи ся побіджати,
Завтра певно побідиш.
Таж не даром цвіт розцвив ся!
Чейже буде з цвіту плід.
Таж не даром пробудив ся
Український жвавий рід.

Таж не даром іскри грають
У очах тих молодих!

Чей нові мечі засяють
У правицях у твердих.
Довго нас недоля жерла,
Доси нас наруга жре;
Тами крикнім:

Ще не вмерла,
Ще не вмерла і не вмере!

НАРОДНА ПІСНЯ.

Глянь на криницю тиху, що із стіп моголи
Серед степу слезею тихою журчить:
В ній, мов в свічаді, личко місяця блищить
І промінь сонця миєсь в її срібній хвили.

На дні її щось беть ся, мов таємні жили...
Той рух живий ніколи не бажа спочить,
Вода її пречиста тисячі живить
Дітий весни, що густо в круг її обсіли.

Криниця та з живою, чистою водою,
То творчий дух народа, а хоч в сум повитий,
Співа до серця серцем, мовою живою.

Як початок криниці нам на все закритий,
Так пісня та з жерел таємних лєсь слезою,
Щоб серце наше чистим жаром запалити.

